

Dr. Berki Boglárka: Korlát és menedék – A társadalmi tőke szerepe a szegregációs és antiszegregációs folyamatokban (Saldo Zrt., Budapest, p. 184)

VASÁRUS GÁBOR LÁSZLÓ

VASÁRUS Gábor László: tudományos munkatárs, HUN-REN Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; 6000 Kecskemét, Rákóczi út 3.; vasarus.gabor@krtk.hun-ren.hu; <https://orcid.org/0000-0001-5375-9107>

Gábor VASÁRUS: research fellow, Institute for Regional Studies, HUN-REN Centre for Economic and Regional Studies; Rákóczi út 3., H-6000 Kecskemét, Hungary; vasarus.gabor@krtk.hun-ren.hu; <https://orcid.org/0000-0001-5375-9107>

Dr. Berki Boglárka szociológus és közgazdász, az SZTE-GTK Ökológiai Közgazdaságtan Intézet oktatója és kutatója. Korlát és menedék című új kötetének célja a szegregáció és deszegregáció közötti összefüggések mélyebb megértésének elősegítése. A szerző több mint kilenc évnyi kutatómunkája eredményeit mutatja be egy városi szegregátum mélyszegénységben élő roma közösségén keresztül. A szerzett közvetlen tapasztalatok révén a szegénység és szegregáció mindennapi küzdelmeit tárja fel, amelyek gyakran rejtve maradnak a tudományos és politikai diskurzusokban.

„Teljesen elveszítették megköthető társadalmi tőkájüket. Ők az egyik legnehezebb helyzetben levő család, nagyon nehezen boldogulnak többségi társadalmi terekben. Nincsenek áthidaló kapcsolataik. Aggódom értük” (Berki 2024, 174.).

Tudományos szempontból a könyv különösen értékes, mert egyedi és elsődleges forrásokat kínál a szegénység és a szegregáció vizsgálatához. A közvetlen terepkutatás során szerzett tapasztalatok és az ezek alapján készített elemzések

lehetővé teszik a szegregációs mechanizmusok és az azokhoz kapcsolódó társadalmi tőkék működésének részletes feltárását. A könyv emellett összeveti a hazai és nemzetközi deszegregációs stratégiákat, kritikai szemléletet alkalmazva értékeli ezek hatékonyságát és eredményességét.

Közéleti szempontból a Dr. Csillag Sára által lektorált könyv jelentősége abban rejlik, hogy a szegénység és szegregáció olyan rejtett dimenzióit tárja fel, melyek gyakran nem jelennek meg a politikai döntéshozatalban és a közbeszédben. A szerző rámutat arra, hogy a szegregált környezetben élők számára a mindennapi élet milyen kihívásokkal jár, és hogy milyen nehézségekkel jár a kilépés ezekből a közösségekből. Ezen ismeretek birtokában a döntéshozók jobban megérthetik a szegregációs politikák hatásait, és ennek megfelelően alakíthatják ki a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentésére irányuló intézkedéseket.

Az első fejezet a problémafelvetés és a kutatás kérdéseinek megfogalmazása. A második fejezet a szegregáció és deszegregáció kérdéseit tárgyalja, kezdve a szegregáció fogalmi tisztázásával és a szegénység, különösen az underclass-ról kialakult diskurzus legfontosabb jellemzőinek bemutatásával. Ezután olyan elméletek kerülnek ismertetésre, amelyek a szegregált körülmények hatásait vizsgálják, különös tekintettel az informális és a társadalmi tőke kapcsolódó mechanizmusaira. A szegregáció etnikai vonatkozásai és a hazai térbeli társadalmi egyenlőtlenségek változásai, valamint az antiszegregációs szakpolitikák bemutatásával folytatódik a könyv, amelyek átvezetnek a külföldi tapasztalatok elemzéséhez. Ezt követően a deszegregációs beavatkozások hatásait elemző tanulmányok kerülnek bemutatásra, melyek nem mindig tekintenek ezekre az intézkedésekre egyértelmű sikerként.

A harmadik fejezet a társadalmi tőke elméleti és gyakorlati kérdéseit vizsgálja, hangsúlyozva annak szerepét a helyi fejlesztésekben és a szegregált közösségek működésében. A társadalmi tőke tipológiai és a hozzájuk társuló mechanizmusok, pozitív és negatív hatások részletes bemutatásra kerülnek, hogy alkalmazhatóak legyenek a deszegregáció hatásainak elemzésére. Az elméletek rendszerezése után a fejezet végén a szerző a könyvben használt fogalomrendszert határozza meg, különbséget téve a „megkötő”, „áthidaló” és „összekapcsoló” társadalmi tőke között.

A negyedik fejezet a vizsgált telepfelszámolási folyamat kontextusát és a kutatás módszertanát ismerteti, különös tekintettel a részvételi akciókutatás (RAK) módszerére. A RAK nyíltan értékvezérelt megközelítés, amely a tudás létrehozása mellett a társadalmi változások elindítását is célul tűzi ki, a kutatók és érintettek közös tudására és tanulására építve szervez közös akciókat a közösség hasznára. A kutató és kutatott közötti partneri viszony és a körkörös visszaterő akcióreflexió fázisok révén a RAK a gyakorlati alkalmazhatóságra helyezi a hangsúlyt, ezzel javítva a folyamatot. E fejezet jól illeszthető az egyetemi képzések kutatás-módszertani kurzusainak anyagába.

Az ötödik fejezetben az eredményeket ismertette a szerző külön-külön bemutatja a megkötő, áthidaló és összekapcsoló társadalmi tőke jellemzőit példák-
kal és idézetekkel, kutatási naplóra és interjúkra támaszkodva. Részletezi a megkötő társadalmi tőke kettősségét, valamint a társadalmi osztályokon átívelő társadalmi tőketípusok meglétének és hiányának okait és hatásait a társadalmi tőke és a szegregált közösségek mechanizmusainak, valamint az antiszegregációs törekvések hatásainak elemzésével.

Véleményem szerint egy rendkívül részletes, mégis közérthető összefoglaló készült a társadalmi tőkék elméletének gyakorlati alkalmazásáról, amely az egyetemi oktatásban is jól használható anyag lett. Fontos kiemelni, hogy a társadalmi tőkék komoly magyarázóerővel bírnak a szegregáció fennmaradásában és az antiszegregációs beavatkozások gyakori sikertelenségében. Az itt élők kapcsolati hálói igen szegényesek, és anyagi lehetőségeik miatt rendszeresen rászorulnak a reciprocitáson alapuló közösségre a válságos időszakok átvészelésében. Ezért a közösséget elhagyva kapaszkodók nélkül maradnak. Tehát az elmélet követői (Critelli, Musella 2016; Rose et al. 2013; Versey 2018) kritikusan állnak a pusztán lakóhelyváltásra alapozott beavatkozásokhoz, hisz az egyes területek heterogenizálása önmagában nem biztosít elegendő kapcsolati hálót az érintettek számára. Az emberek gyakran visszaköltöznek a szegregátumba, mert a szomszédsági kapcsolatok és a közösségi támogatás hiánya továbbra is fennáll, így nem alakul ki elégséges társadalmi tőke az új környezetben. A sikeres antiszegregációs intézkedésekhez szükséges tehát a komplex közösségfejlesztési programok tartós fenn-tartása, mely a kapcsolati háló erősítése mellett ismereteket és sikerélményeket is biztosít a rászorulók számára. Ezáltal a könyv e fejezete kiemelkedő jelentőségű, hisz mindezt gyakorlati példákon keresztül mutatja be, ezáltal e megközelítés hazai elterjedését is előmozdíthatja.

A hatodik fejezetben részletesen bemutatásra kerültek a telepfelszámolás eddigi tapasztalatai, különös tekintettel arra, hogy létrejöttek-e a társadalmilag heterogén lakóközösségek, amelyeket az antiszegregációs terv célként tűzött ki. A továbbiakban ismerteti a deszegregáció hatásait a társadalmi tőkére és annak három fő típusára, valamint azt, hogy ezek alakulása miként befolyásolta a telep-felszámolási folyamatot és az érintett családok életkörülményeit, jóllétét és társadalmi integrációját.

A könyv a kutatás téziseivel zárul, melyek egyben kiváló javaslatok az anti-szegregációs politikák és szakmai módszertanok felülvizsgálatához, továbbfejlesztéséhez. A könyv a megértést megkönnyítő mellékleteket tartalmaz, melyből kiemelendők a helyszínt és az érintettek napjait jól bemutató fotók.

Fontosnak tartom kiemelni, hogy a műben Berki Boglárka nem csak kiválóan bemutatja a kutatás eredményeit, de írói stílusa lehetővé teszi, hogy az olvasó átérezze az érintettek mindennapos küzdelmét, a kudarcok gyötrelmeit és a sikerek örömét is. Ezáltal az olvasók széles körének ajánlható olvasmány. Részle-tesen, tudományos igényességgel, mégis a szakmán kívüli érdeklődők számára is

könnyen befogadható módon mutatja be a folyamat háttérében meghúzódó jelenségeket és elméleti megközelítéseket.

Az elemzés feltárja a mindennapi küzdelmek megértéséhez szükséges kihívásokat és erőforrásokat, miközben új nézőpontokat nyit a szegénységkezelési stratégiák terén, értékes tanulságokkal szolgálva szakpolitikai döntéshozók és kutatók számára egyaránt. Összességében a könyv tudományos és közéleti szempontból is jelentős hozzájárulás, mivel mélyrehatóan vizsgálja a szegregáció és deszegregáció folyamatait és konkrét ajánlásokat fogalmaz meg a társadalmi integráció elősegítésére.

A recenzió szerzőjeként egyben javasolom a kötet angol nyelvű publikálását, mivel e tapasztalatok a nemzetközi szakirodalomban is komoly érdeklődést válthatnak ki. Remélem, hogy e hiánypótló kötet nem csak számos hivatkozás képében fog visszaköszönni, de képes lesz új gondolatokat ébreszteni a közbeszédben, és a szakpolitikák felülvizsgálatakor is hasznosulnak a bemutatott eredmények.

Irodalom

- Berki B. (2024): *Korlát és menedék - A társadalmi tőke szerepe a szegregációs és antiszegregációs folyamatokban*. Saldo Zrt., Budapest <https://doi.org/ntrx>
- Critelli, G., Musella, M. (2016): Social segregation in urban area: The results of a project in the metropolitan city of Reggio Calabria. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 223., 89–94. <https://doi.org/gtp29f>
- Rose, D., Germain, A., Bacqué, M. H., Bridge, G., Fijalkow, Y., Slater, T. (2013): “Social mix” and neighbourhood revitalization in a transatlantic perspective: Comparing local policy discourses and expectations in Paris (France), Bristol (UK) and Montréal (Canada). *International Journal of Urban and Regional Research*, 2., 430–450. <https://doi.org/ntrz>
- Versey, H. S. (2018): A tale of two Harlems: Gentrification, social capital, and implications for aging in place. *Social Science & Medicine*, 214., 1–11. <https://doi.org/gjrpzs>